

Harmonikus óvoda-iskola átmenet határon innen és túl

Nagy Annamária

Bevezetés

A gyermek óvodából iskolába történő átmenete nem teljesen szorongásmentes időszak, mivel ez a periódus, folyamat életkortól és fejlettségi szinttől függetlenül minden gyermek számára újdonság, hiszen alapvetően más körülményekhez kell alkalmazkodniuk. Annak érdekében, hogy valóban gyengéd és problémamentes időszak jöjjön létre az átmenet időszakában, az óvoda, az iskola és a szülők harmonikus együttműködésére van szükség. Európában nem alakult ki egy egységes módszer, ennek oka, hogy az országok különböző beiskolázási gyakorlatot alkalmaztak, illetve alkalmaznak mind a mai napig. Közép- és Kelet-Euróban főként a hátránykompenzálás, a szociokulturális különbségek enyhítése miatt vezették be az eltérő programokat, vagy kötelezik az intézményi nevelést (Ronkoviczné és Gergely, 2012). A Vajdaságban óvodai iskolaelőkészítő programmal segítik a harmonikus átmenet megvalósítását, Erdélyben az iskolaelőkészítő 0. osztályként működik az iskolákban, míg Magyarországon módszertani diverzitás biztosítja a komplex személyiségfejlesztést.

A három ország gyakorlata

Magyarország

Az *Óvodai nevelés országos* alapprogramja képezi az óvodai nevelés alapját Magyarországon (363/2012. XII. 17. Korm. rendelet). Az alapprogram csupán egy keretet ad az óvodai nevelésnek, így az *óvodapedagógus számára* nagymértékű módszertani szabadságot is biztosít. Magyarországon az óvoda a gyermek hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig nevelő intézmény (2011. évi CXC. törvény). Az alapprogram vezérelve a gyermekközpontúság, tekintve, hogy az elsődleges cél a gyermeki személyiség kibontakoztatása az egyéni különbségek és sajátosságok figyelembevételével. Magyarországon az iskolára történő felkészítés, valamint a gyengéd átmenet biztosítója a módszertani sokszínűség. Az alapprogram iránymutatásként szolgál azzal kapcsolatban, hogy a gyermekeknek milyen készségekkel és képességekkel kell rendelkezni az iskolába lépéskor (Labáth, 2007). A készség- és képességfejlesztés az elsődleges feladat az iskolára való felkészítés során (Körmöci, 2001). „Az óvodai nevelés

szakasza az iskolaérettség eléréséig tart. Fejlesztési feladatrendszerét a kisgyermekkorai fejlesztésben irányadó Óvodai nevelés országos alapprogramja határozza meg. A Nemzeti Alaptanterv épít az Óvodai nevelés országos alapprogramjára (NAT 2012. II.2.1.:26).” „A Nemzeti Alaptanterv fejlesztési feladatrendszere szorosan kapcsolódik a kisgyermekkorai fejlesztés irányait meghatározó Óvodai nevelés országos alapprogramjában megfogalmazott célokhoz (NAT 2012 I.2.1.:18)” (bővebben lásd Kisné és Nagy, 2017).

Szerbia

Az iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény szabályozza az óvodai nevelést Szerbiában/Vajdaságban. A törvény alapelveket fogalmaz meg az óvodák számára, azonban az óvodák saját programjukkal kiegészítve alkalmazzák azt, ezáltal az állam nagymértékben biztosít az óvodák számára módszertani szabadságot (*A SZK Hivatalos Közlönye*, 18/2010. szám). Szerbiában jelenleg egységes oktatási-nevelési program működik, amely a három év alatti és a 3–7 év közötti gyermekek oktatási és nevelési tervének alapjait tartalmazza. A dokumentumot két változatban, „A” és „B” verzióban dolgozták ki, így az óvodák, valamint óvodapedagógusok szabadon választhatnak kétféle alternatíva közül (Bedroszián, 2005) (bővebben lásd Kisné és Nagy, 2017).

Iskolaelőkészítő program a Vajdaságban

Az óvodai oktatás-nevelés keretein belül létrehoztak egy iskolaelőkészítő programot, amely az óvodai program részeként a gyermekek beiskolázását megelőző évben valósul meg. Az iskolaelőkészítő időtartama 9 hónap, az óvodai nevelésben való részvétel nem kötelező, azonban az iskolaelőkészítő programban minden gyermeknek részt kell vennie az iskolakezdést megelőző évben (*Az SZK Hivatalos Közlönye*, 18/2010. szám). A program nem titkolt feladata a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása, az iskolai életre való felkészítése. Az óvodai nevelés segítségével, valamint a családi és a társadalmi környezettel való szoros együttműködés során megvalósulhatnak az előkészítő program által meghatározott alapcélok. A program segítségével a gyermek olyan személyes tapasztalatokra tehet szert, amelyek segítségével képességei fejlődnek, személyes hozzáállása új alapokat kap, ezzel is segítve az átmenetet, illetve az iskolai élethez való alkalmazkodást (Kamenov, 2007) (bővebben lásd Kisné és Nagy, 2017).

Románia

Romániában a közoktatás alapját az óvodai nevelés képezi, célja az iskolára való felkészítés. 2012-től az iskolaelőkészítő már nem az óvodai nevelés részét képezi, Szerbiához hasonlóan, hanem 0. osztályként működik az általános iskolákban (Stark, 2011). Az óvodai program, azaz curriculum az egységességre törekszik, a fejlesztési területeket tapasztalati területekre bontja fel. Öt különböző tapasztalati területet különít el a román óvodai curriculum: esztétikai és kreatív terület; ember és társadalom terület; nyelv és kommunikáció terület; a tudományok területe; pszichomotoros terület (lásd bővebben: Stark, 2011). Ez egy központilag előírt kerettanterv, amelyet minden óvodai nevelés alapjának kell tekinteni, azonban a keretjelleghénél fogva módszertani szabadságot biztosít az óvodapedagógusok számára. A program során a hangsúly a gyermeki tevékenységeken van, így különböző személyiségkompetenciákat, készségeket, képességeket, attitűdöket és magatartási modelleket sajátítanak el a gyermekek az óvodáskor végére. Az óvodai oktatást is szintén két szintre tagolja az óvodai curriculum. A kezdő szint a szocializáció szakasza, amely 3-5 éves korig tart a kis- és középső csoportnak feleltethető meg. A haladó szint pedig az iskolaelőkészítő szakasznak felel meg, amely az óvodai nagycsoportot, illetve az iskolaelőkészítő osztályt jelenti (Stark, 2011). A haladó szint során az alapképességek kialakítása zajlik, amelynek a fő feladatai: az iskolai életre való felkészítés; írás és olvasás megalapozása; figyelemfelkeltés; fantázia és kreativitás kibontakoztatása; tanulási motiváció. Az alapképességek fejlesztése már az óvodában megkezdődik, azonban a főbb fejlesztés az I–II. osztály ideje alatt történik (Fóris-Ferenczi, 2008. 39. o.). Az új curriculum kiemeli a játék fontosságát, ez a gyermek elsődleges tevékenységi formája, s ennek során képes a legnagyobb mértékben fejlődni. Kulcsfontosságúnak tartja a projekt- és az interaktív módszereket, hiszen ezek segítségével a gyermek készség- és képességfejlődése igen produktív lehet (Demény, 2009). Továbbá az inkluzív nevelés, önreflexió, holisztikus fejlesztés és a családdal való szoros együttműködés is alapelveként fogalmazódik meg a programban (Stark, 2011).

A 0. előkészítő osztály

Az iskolaelőkészítő 2012-től beépül az iskoláskor szakaszolási rendszerébe, az alapképességek kialakításának szakaszához tartozik. Fő cél a gyermek testi, lelki és szociális fejlesztése, a kognitív, érzelmi, nyelvi és kommunikációs, valamint a tanulási készségek, képességek kialakítása. A szakasz, illetve prog-

ram fő funkciói: az iskolai életre való felkészítés; az olvasás- és íráskészség megalapozása; az érdeklődés felkeltése; a fantázia és kreativitás fejlesztése; a motiváció megteremtése. A 0. osztály bevezetése során a kulcskompetenciákat vették alapul, így e köré építették fel az oktatási rendszert (Barabási, 2014). „... a megjelölt műveltségi területek és az ezekhez kapcsolódó tantárgyak jórészt lefedik a kulcskompetenciákat, és valóban mindegyik fejlődéséhez hozzá kívánna járulni az életkor adta lehetőségek és korlátok keretei között” (Barabási, 2014. 18. o.). Az óvodai tantervben szereplő öt tapasztalati terület és az iskolai tantervben szereplő hét műveltségi terület tehát lefedi egymást, egymásra épülnek (Stark, 2011). Az iskolai tanterv egyetlen továbbit bővítette ezeket, a tanácsadás és pályaorientáció területével. Mindkét tanterv öt fejlesztési területet emel ki: az érzelmi és szociális, a kognitív és tanulási képességek, a nyelvi-kommunikációs, a fizikai területet, illetve, az egészség és személyes higiénia területét. Az előkészítő osztályban a tanácsadás és pályaorientáció kiemelt szerepet kap, hiszen nagyrészt az iskolaérettség megteremtéséhez szükséges készségeket és képességeket helyezi előtérbe. Az egyéni személyiségjegyek azonosítását, a személyi higiénia megteremtését, a helyes kommunikáció elsajátítását, továbbá az élmények szavakba foglalását. Ezeknek a képességeknek az elsajátításával a gyermek hatékonyabban alkalmazkodik az első osztály által támasztott követelményekhez (Barabási, 2014). A 0. osztályban a tanulási tevékenységek időtartamát 30–35 percben határozzák meg, azonban az órák időtartama 45–50 perc. A fennmaradó időben a gyermekek szórakoztató, pihentető, választott tevékenységeket végezhetnek, illetve a pedagógus a 45–50 percet változatosan, pihentető tevékenységekkel együtt, a tanulást játékba integráltan is megvalósíthatja. Az év során az értékelés kompetenciaorientált, a különböző területek fejlődésének a nyomon követése a cél. A pedagógus portfóliót vezet a gyermekekről, amely minden fontos dokumentumot, fejlesztési tervet tartalmaz. Egy komplex értékelés készül az év végén mindenkiről, amelyben részletesen taglalja a gyermek testi, szocio-emocionális, kognitív, illetve a tanulási készségeinek, képességeinek fejlettségi szintjét (Stark, 2011).

Empirikus kutatás

Komparatív jellegű kutatásom során feltáró módszereket alkalmazok. Félig strukturált interjú (n=20) módszerével kívánom bemutatni a három országban működő gyakorlatot. A Vajdaságban és Erdélyben a harmonikus átmenetet elősegítő program zajlik. Kutatásom során arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy vajon a három ország eltérő gyakorlatától függetlenül milyen módszerek

és eszközök fogalmazhatók meg mint a harmonikus átmenet legalapvetőbb elemei. Melyek azok a területek, amelyek kiemelkedően megjelennek a fogalom megalkotása kapcsán. Az interjúkutatás során magyarországi (n=4), erdélyi (n=3) és vajdasági (n=4) óvodapedagógusokkal, illetve magyarországi (n=3), erdélyi (n=3) és vajdasági (n=3) tanítókkal készített interjúk segítségével feltárom, hogy az említett programok mire irányulnak, milyen mértékben könnyítik meg az óvoda-iskola átmenetet, biztosítják-e a holisztikus fejlesztést a gyermekek számára. Ezenfelül metaforavizsgálat kvalitatív módszerével (n=60) elemzem az óvoda és iskola funkcióit. Szintén magyarországi (n=10), erdélyi (n=10) és vajdasági (n=10) óvodapedagógusok, illetve magyarországi (n=10), erdélyi (n=10) és vajdasági (n=10) tanítók metaforái alapján.

Interjúkutatás

Kutatási minta és módszer

A kutatás során a mintavétel célirányos volt, így az orientált minta révén a kutatási téma, illetve a probléma lehető legmélyebb megértését fogja szolgálni. A magyarországi (n=4), erdélyi (n=3) és vajdasági (n=4) óvodapedagógusokkal, illetve magyarországi (n=3), erdélyi (n=3) és vajdasági (n=3) tanítókkal készített félig strukturált interjúk (n=20) területi és lélekszámi hasonlóság okán három városban készültek, Jászberényben, Zentán és Nagyváradon.

Kutatási eredmények

Az interjúkutatás kiértékelését követően elemeztem azokat a területeket, amelyek megközelítőleg minden pedagógusi interjúban szerepeltek mint a harmonikus átmenet legfőbb támogatói. Ennek következményeként öt fogalmi tartományt sikerült létrehoznom. A harmonikus átmenetet biztosító öt tartomány a pedagógusok véleményei alapján: együttműködés; komplex program; pedagóguskompetencia; módszertani tudatosság; holisztikus fejlesztés. A továbbiakban ezek mentén ismertetem a pedagógusi nézeteket.

Együttműködés

A pedagógusok az interjúk során egyöntetűen az intézmények közötti együttműködést emelték ki, mely véleményük szerint a harmonikus átmenet egyik legfontosabb alappillére. Véleményük szerint a pedagógusok összehangolt munkájára van szükség annak érdekében, hogy valóban gyengéd átmenet valósuljon meg. A magyarországi pedagógusok az együttműködés hiányáról számoltak be, célként az óvoda-iskola kapcsolatának, együttműködésének a javítását fogalmazták meg. *„Jelenleg a két nevelői intézmény közötti viszony igen csak bizonytalan. Mindkét fél a másikat hibáztatja, hogyha a nevelés és fejlődés során problémák lépnek fel. Egy biztos együttműködésen alapuló, egységes nevelési tervvel rendelkező kooperáció felépítésére lenne szükség.”* (Magyarországi óvodapedagógus interjú1.) Szakmai fórumok, hospitálások és intézményi látogatások szervezése segítené leghatékonyabban ezt az időszakot. Egy magyarországi tanító (2.) szerint: *„A gyengéd átmenet megteremtője elsősorban az óvoda kellene, hogy legyen, hiszen ott kezdődik el a folyamat. Az óvónők gyakran hárítják ezt a felelősségüket, mondván ez az iskola kompetenciája. Gyakran túl nagy elvárásokat támasztanak az iskolákkal szemben”*.

A Vajdaságban és Erdélyben intézményi szinten is megvalósul az együttműködés, a program és a pedagógusi attitűd hatására. *„Itt remekül működik az együttműködés. Talán azért is, mert kisváros vagyunk, de mi minden gyermek kapcsán tartunk konzultációkat, megbeszéléseket. Folyamatosan tartjuk a kapcsolatot a tanítókkal. Mi is ellátogatunk az iskolába és a tanító nénik is eljönnek az óvodába. Határozottan segít a gyermekeknek, amikor nem egy idegen, hanem már ismert közegbe lép be szeptemberben.”* (Vajdasági óvodapedagógus 1.) *„Az együttműködés itt nem csupán csak abból következik, hogy az alapprogram megfogalmazza, mint követelmény. Itt az együttműködés alapja a gyermekszerepet, a pedagógusi hozzáállás. Azért ilyen szoros az együttműködés, mert mi így akarjuk, nem azért mert muszáj. Tényleg érdekel a gyermekeink sorsa és jövője, éppen ezért nem sajnáljuk rá az időt. Ha kell, még évek múlva is tartunk konzultációkat.”* (Vajdasági tanító 2.) Az egyik erdélyi óvodapedagógus (3.) az interjú során úgy vélte, hogy *„Az óvoda-iskola mindig is együttműködött. A gyermekekkel már az óvoda éveiben is több alkalommal teszünk látogatást az iskolákba, továbbá a tanító nénik is ellátogatnak az óvodába. Szakmailag mindig számíthatunk egymás támogatására, és ez nagyon fontos a gyerekek szempontjából.”* Továbbá a család szerepe is lényeges, hiszen ezt az időszakot szorongás és izgalom kísérheti. Fontos, hogy a család odafigyeléssel, türelemmel és bátorítással forduljon a gyermek felé.

Komplex program

Manapság az intézményekkel szemben felállított követelmények megváltoztak. Más igények, elvárások láttak napvilágot, megfogalmazódott számos javaslat a pedagógusok körében is. Szerbiában és Romániában egy felülről irányított, komplex program működik évek óta. Magyarországon változtatásként olyan program létrehozását javasolnák, amelyet az iskola szinte teljes egészében átvehetne, és a saját programjába integrálva használhatna fel, ezáltal elősegítve az átmenetet, továbbá új szemléleti módszert nyújtana a pedagógusok számára. *„Az iskolai nevelésnek az első évben teljes egészében az óvodai nevelés kellene ráépülnie, de jelenleg hatalmas szakadék van a két intézményi nevelés között. Egy új, komplex program létrehozására lenne szükség, amely integrálható az iskolai oktatásba is.”* (Magyarországi tanító 3.) Az átmenethez kapcsolódóan legfontosabb elvként az inklúziót fogalmazták meg. Az egyik erdélyi tanító (3.) interjúalany szerint *„Mióta létrejött a 0. osztály, a gyermekek sokkal egyszerűbben átvészelik az átmenet időszakát. Az osztály öt éven keresztül együtt van, az első év teljes egészében a gyermek átállására, beszoktatására szolgál. Nincsenek osztályzatok, és olyan tempóban haladunk, amely számukra megfelel. A játékba integrált tanulás a legfontosabb elv, amelyet követnünk kell.”* *„Romániában egy központilag előírt komplex program működik, amelyet a legtöbb pedagógus pozitívan lát. A program holisztikusan fejleszti a gyermekeket, sokszínű módszertani eszközöket és lehetőségeket ajánl, illetve abszolút figyelembe veszi az egyéni fejlettségbeli különbségeket.”* (Erdélyi óvodapedagógus 2.) Hasonló alapelveket fogalmazott meg egy vajdasági óvodapedagógus (1.) is: *„Az előkészítő program teljes mértékben a gyermeki szükségletekre épít. Az életre neveléssel, gyakorlati tevékenységekkel, tudásgyarapítással, készségek és képességek fejlesztésével a gyermek egy törés- és zökkenésmentes átmenetet fog megélni az iskolába lépés kezdetén.”*

Pedagóguskompetencia

A pedagógus személyes hozzáállása, kompetenciája és attitűdje teremti meg a gyermekek számára szükséges légkört. Egyik vajdasági óvodapedagógus (4.): *„Az átmenet egy hosszan tartó folyamat, nem csupán egyetlen évről van szó, amikor a gyermek előkészítő csoportba jár. Egy kompetens pedagógus a gyermek egész óvodai nevelése során készíti a gyermeket az iskolára”.* Az erdélyi óvodapedagógus (2.) is hangsúlyozza, hogy *„Az átmenet sok új kihívást támaszt a gyermek elé. Fontos, hogy az óvodában erre már felkészítsék őket az óvónők.*

A pedagógus személyes kompetenciája elengedhetetlen feltétele ennek, hiszen ő tudja a fejlettségbeli különbségeik és egyéni adottságaik alapján felkészíteni őket az iskola kihívásaira”. Magyarországi tanító (3.) szintén kiemelte: „A pedagógusi kompetencia nélkülözhetetlen. Tudnia kell egy pedagógusnak, hogy az adott pillanatban éppen mire van szüksége a gyermeknek. A pedagógusnak kell a gyermekhez alkalmazkodnia az első években, nem pedig fordítva”. Elengedhetetlen a kompetenciák folyamatos fejlesztése, az önreflexió, a pozitív beállítódás kialakítása, az iskolaérettség újraértelmezése, a holisztikus fejlesztés és látásmód kialakítása, amely a gyermek egészét fejleszti, a nemzeti értékek és hagyományok őrzése. „Ahhoz, hogy egy pedagógus érdemben tudjon segíteni a gyermeknek ebben az időszakban, szükséges, hogy folyamatosan fejlessze tudását, önreflektáljon.” (Magyarországi óvodapedagógus 3.)

Módszertani tudatosság

A pedagógus hozzáállása, módszertani tudatossága határozza meg a munkáját. Hatására differenciáltan, változatos módszertani elemekkel, a gyermekek fejlődését leginkább elősegítő módon képes nevelni. Így létrejöhethet egy inkluzív, koherens, az átmenetet leghatékonyabban támogató megközelítés. Az egyik magyarországi tanító (2.) szerint: „A módszertan révén, számtalan területen változást értünk el, így van ez az átmenet kapcsán is. Fontos a differenciálás”. Az egyik erdélyi óvodapedagógus (1.) a feladatok mennyiségi és minőségi változásait is érinti: „Az egyre bővülő elvárásoknak köszönhetően, illetve az óvoda és az iskola megváltozott funkciói miatt fel kell vállalnia az óvodáknak új feladatköröket is. Véleményem szerint ez nem probléma, csupán követnie kell módszertani tudatosságnak is.” Vajdasági óvodapedagógus (4.) az anyaország gyakorlatára is reflektált: „Mivel a program módszertani szabadságot nyújt az óvodapedagógusok számára, így mi leggyakrabban magyarországi szakirodalmak alapján dolgozunk, valamint magyarországi továbbképzéseken veszünk részt. Úgy gondolom, hogy a program nagyon jó keretet biztosít számunkra, azonban a magyar szemlélet és módszertan közelebb áll a szívünkhöz”.

Holisztikus fejlesztés

A holisztikus fejlesztés során olyan készségek és képességek fejlesztésére is sor kerül, mint például az együttműködés készségének fejlesztése, az önállósulás megteremtése, az empátia kialakítása, a döntéshozatal megteremtése, valamint

az érzelmi intelligencia teljes körű fejlesztése. „*A fejlesztéshez szükséges attitűdök: rátermettség, felkészültség, gyakorlati jártasság, valamint a gyermeki kompetenciák kibontakoztatása.*” (Erdélyi tanító 1.) Egy erdélyi óvodapedagógus (3.) így vélekedett: „*Az érzelmi és szociális készségek megteremtése nélkül nem gondolom úgy, hogy képes lenne a gyermek boldogulni az iskolában. Éppen ezért erre nagy hangsúlyt fektetünk az óvodában*”. Némileg más szempont szerint nyilatkozott egy magyarországi óvodapedagógus (2.): „*Fontos az alapkészségek fejlesztése, a kognitív és testi fejlesztés, amelyeket az alapprogram is megfogalmaz, azonban szerintem a szociális és érzelmi fejlesztés az, amely a legnagyobb mértékben befolyásolja az átmenetet*”. Az egyik vajdasági óvodapedagógus (3.) interjújából kiderült, hogy „*A gyermek egyéni sajátosságait és egyéni különbségeit kell figyelembe venni. A teljes körű fejlesztésen legyen a hangsúly. Ennek eszközei a játékosság és a cselekvéses tanulás.*” „*A legjobban azt szeretem a 0. osztályban, hogy a gyermekekkel öt évet töltünk együtt, így együtt tudunk összehangolódni, egymást megismerni, illetve fejlődni az évek alatt. Szerintem ez titok nyitja, együttesen alakítjuk ki a harmonikus átmenetet, hiszen mindenki egyéni szükségleteihez és igényeihez mérten tanulunk és haladunk.*” (Vajdasági tanító 2.)

Következtések

Számos terület összehangolásának a következtében jöhet létre egy harmonikus, feszültségmentes és nyugodt átmenet. A pedagógusi interjúk során megfogalmazódott öt terület, amelynek megléte nélkül nem valósulhat meg egy problémamentes átállás. Az interjúk során bebizonyosodott, hogy a szerbiai és romániai program az ottani pedagógusok véleménye szerint egy komplex pedagógiai program, amely teljes egészében a gyermek szükségleteire és igényeire épül. A magyarországi oktatást-nevelést módszertani aspektus jellemzi, azonban az interjúk során számos negatív kritika is megfogalmazódott. Ahhoz, hogy valóban gyengéd átmenet valósuljon meg, a két intézménynek szorosabb együttműködés kialakítására lenne szükség.

Metaforavizsgálat

Az általam végzett metaforavizsgálat során arra kerestem a választ, hogy az óvodapedagógusok, illetve tanítók miként vélekednek az óvodáról és az iskoláról. A harmonikus óvoda-iskola átmenet megteremtése kapcsán lényeges, hogy

miként látják a két intézményt a pedagógusok. A metaforikus megközelítéseik alapján van-e hasonlóság, illetve különbség. Vagy ellenkezőleg, nagyon eltérő intézményként látják őket.

Kutatási minta és módszer

Kutatási mintámat folyamatosan bővítettem. Elsőként vajdasági és magyarországi pedagógusok körében végeztem metaforavizsgálatot, majd kiterjesztettem vizsgálatomat Erdélyre is. Így alanyaim magyarországi (n=10), vajdasági (n=10) és erdélyi (n=10) óvodapedagógusok (n=30), illetve magyarországi (n=10), vajdasági (=10) és erdélyi (n=10) tanítók voltak (n=30). Szisztematikus mintavétel alapján történt a kutatás, irányított metaforavizsgálat segítségével végeztem adatfelvételt („Az óvoda olyan, mint..., mert...”; „Az iskola olyan, mint..., mert...”). A mondatkiegészítések papíralapon kerültek kidolgozásra. Az adatfeldolgozás folyamata során a metaforák és magyarázataik alapján csoportosítottam a fogalmakat, majd fő- és altartományokat hoztam létre.

Az óvoda- és iskolametaforák komparatív elemzése

Megvizsgáltam mind az óvoda, mind pedig az iskola fogalmához társított metaforákat az óvodapedagógusok, illetve a tanítók szemszögéből. A forrásfogalom kapcsán különböző fő tartományokat hoztam létre, az adott csoport metaforáihoz igazodva. Az óvodafunkciót közel azonosan látta mindkét vizsgált csoport (1. táblázat), azaz az óvodapedagógusok, illetve a tanítók is. Azonban eltérő elképzeléseket és nézeteket ismerhettem meg a három kutatási csoport metaforáin keresztül, hiszen a magyarországi, vajdasági és az erdélyi pedagógusok is különböző perspektívából látják a két intézmény funkcióit. Az óvoda kapcsán mind a két csoport az óvoda *gondozó, védelmező* funkcióját emelte ki elsődlegesen (n=44). A forrásfogalomhoz kapcsolódó metaforák közel azonosak voltak (pl. család, tyúkanyó, virágoskert, veteményeskert, termőföld). „Az óvoda olyan, mint a család, mert biztonságot és szeretetet nyújt neki.” vagy „Az óvoda olyan, mint a tyúkanyó, mert oltalmazza a gyermekeket.” vagy „Az óvoda olyan, mint a termőföld, mert benne a gyermekek biztonságban fejlődhetnek.” Az óvodát egy védelmező helynek látják, ahol a gyermek biztonságban és szeretetben fejlődhet ki, növekedhet, valamint menedéket nyújt a gyermekek számára (Vámos, 2001). „Az óvoda olyan, mint egy angyal szárnya, mert védelmébe veszi a gyermekeket és biztonságba zárja.” vagy „Az óvoda olyan, mint egy

kenguruerszény, mert védelmezi a gyermekeket.” vagy „Az óvoda olyan, mint az ózonréteg, mert habár a gyermek nem is veszi észre, mindig megóvja a külső káros hatásoktól.” A tanítók azonban az iskolához hasonlítva az óvodát, már nagymértékben kiemelik a fejlesztést, alakítást. A metaforáik elemzése révén tehát arra lehet következtetni, hogy sokkal inkább tekintik az óvodát a tanulás előbástyájának, mintsem a játék fellegvárának. „Az óvoda olyan, mint egy vonat, mert ahogyan a vonat is egy kijelölt pályán halad, úgy az óvoda is ezt teszi. Végig kíséri a gyermeket a kijelölt útján.”

Az óvoda fogalmához társuló metaforák: Óvodapedagógusok metaforái alapján		
Forrásfogalmak	Alkategóriák	Elemi metaforák
Gondozó (16)	Gondoskodó (10)	Család (6), tyúkanyó (3), sas
	Fejlődés, növekedés (6)	Virágoskert (2), veteményeskert, kert, termőföld, varázsbab
Védelmező (10)	Ovó, védő, menedék (7)	Kenguru erszény, angyalszárny, szárny barlang, kupola, ernyő, utánfutó
	Burok (3)	Anyaméh, dióhéj (2)
Mágikus hely (1)		Mésevár
Biztos pont (1)		Horgony
Irányt mutató (1)		Fáklya
Együttműködő (1)		Elektron
Az óvoda fogalmához társuló metaforák: Tanítók metaforái alapján		
Forrásfogalmak	Alkategóriák	Elemi metaforák
Gondozó (8)	Gondoskodó (3)	Család, tyúkanyó (2)
	Fejlődés, növekedés (5)	Kert (3), virágoskert (2)
Védelmező (10)	Ovó, védő, menedék (9)	Szárny, barlang, ózonréteg, odú, vár, fészek (2), galambdúc, magtár
	Burok (1)	Dióhéj
Mágikus hely (2)		Mágikus kunyhó, álmok országa
Biztos pont (3)		Szikla (2), hegy
Segítő (1)		Arbóc
Készítő, teremtő (2)		Gyár (2)
Haladás, fejlődés (2)		Kerék, vonat
Irányt mutató (1)		Gyertya
Együttműködő (1)		Ikerpár

1. táblázat – Az óvoda forrásfogalmai óvodapedagógusok és tanítók metaforái alapján

Mindkét csoportnál megjelenik az óvoda mint mágikus hely, azonban különös, hogy nagyobb elemszámmal jelenik meg a tanítók metaforái közt. „Az óvoda olyan, mint egy mágikus kunyhó, mert a fantázia és a varázslat birodalma.” vagy „Az óvoda olyan, mint az álmok országa, bármint is szeretnél itt meg is valósíthatod.” A magyarországi pedagógusok közül senki sem vélte úgy, hogy az óvoda ezen funkcióját szükséges lenne kiemelni. Ugyancsak kis elemszámmal, de mindkét csoportnál megjelent a biztos pont és az iránymutatás mint hasonlat. „Az óvoda olyan, mint egy szikla, mert a gyermek életében szilárdan jelen van, történjen bármi.” vagy „Az óvoda olyan, mint egy hegy, mert szilárdan jelen van a gyermek életében.” A tanítók metaforáiból több forrásfogalom is létrejött. Megjelentek azok a forrásfogalmak, amelyek az iskola kapcsán is számottevően jelentkeztek, az iskolához hasonlítva az óvodát. A legnagyobb elemszámú magyarországi tanítók gondolták úgy, hogy az óvoda, az iskola funkcióival azonos (pl. gyár, kerék). Metaforáik szerint az iskola alakítja, formálja a gyermeket. Itt megjelenik fontos tényezőként a pedagógus személyes hozzáállása, attitűdje. Az óvoda kapcsán, annak együttműködő funkcióját emelte ki metaforájában egy erdélyi óvodapedagógus, illetve egy vajdasági pedagógus. Az óvoda és az iskola csak összehangoltan, egymás életében közreműködve képes egy harmonikus és holisztikus fejlesztést megvalósítani. „Az óvoda olyan, mint egy elektron, mert ahogyan az elektron is atomokhoz kapcsolódik, úgy az óvoda is csak az iskolával együttműködéssel képes megfelelő reakciót létrehozni.” és „Az óvoda olyan, mint egy ikerpár egyik fele, mert ahogyan ők is, úgy az óvoda is csak az iskolával együtt, harmóniában képes megfelelően boldogulni.”

Az iskola fogalmához társuló metaforák között is megjelent a gondoskodó, gondozó, védelmező és menedéket biztosító funkció (2. táblázat), azonban jóval kisebb elemszámmal (n=13), mint az óvoda kapcsán. „Az iskola olyan, mint egy veteményes kert, benne fejlődnek ki a leghatékonyabban a különleges és változatos zöldségek és gyümölcsök.” vagy „Az iskola olyan, mint egy pagony, mert hatalmas teret biztosít a fejlődéshez és a nyugodt mindennapokhoz.” Az óvodapedagógusok az iskola haladást, fejlődést biztosító funkcióját (n=6), illetve az irányt mutató szerepét emelték ki szignifikánsan. „Az iskola olyan, mint a Rubik-kocka, mert sokoldalú és bonyolult.” Valamint megjelent egy további tartomány, amely az óvodánál nem. Az iskolát, mint szellemi birodalmat nevezték meg az óvónők, ahol kiapadhatatlan a tudás mennyisége. „Az iskola olyan, mint a galaxis, mert rengeteg információ és tudás van benne felhalmozva.” Továbbá a magyarországi óvodapedagógusoknál, megjelenik egy további konceptuális tartomány is, amely az iskolát mint negatív helyet aposztrofálja. Az iskolát egy zsarnoki, kemény és diktatórikus helynek titulálja. „Az iskola

olyan, mint egy mókuserék, mert a gyermekeknek megfeszített tempóban kell élniük a mindennapjaikat benne.” Egyedülként a magyarországi óvónők körében jelent meg ez a funkció. Ezekből a metaforákból az derül ki, hogy Magyarországon a két intézmény között jellemző a szakadék, a kooperáció teljes (?) hiánya mutatkozik. A tanítók az iskolát javarészt a *fejlődés* és a *haladás* legfőbb színtérének tekintik, továbbá az iskola *készítő, teremtő* funkciója is szignifikánsan megjelent a tanítói metaforák alapján. Az óvoda kapcsán megjelent a tanítók körében egy kis elemszámú tartomány, amely az óvoda *segítő* funkciójára utal. Az iskola kapcsán is megjelent ugyancsak a tanítói metaforák között, azonban itt már nagyobb elemszámmal (n=5). Az iskolát mint támogató, segítő rendszert említik. „Az iskola olyan, mint egy könyv, mert minden kérdésedre választ ad.” Az iskola a fejlődés legszámottevőbb színtere, ahol a pedagógus mint formáló erő megjelenik. Az iskola kapcsán is megjelent az együttműködés mint fontos fogalom.

Az iskola fogalmához társuló metaforák: Óvodapedagógusok metaforái alapján		
Forrásfogalmak	Alkategóriák	Elemi metaforák
Gondozó (5)	Fejlődés, növekedés (5)	Virágoskert (2), kert, veteményes, pagony
Védelmező (2)	Ovó, védő, menedék (2)	Fészek, barlang
Készítő, teremtő (3)	Autógyár, színház (2)	
Haladás, fejlődés (8)	Víz, jégtörőhajó, ötvös, gőzmozdony, jármű, busz, Rubik-kocka, lego	
Irányt mutató (5)	Iránytű (3), moha, ij	
Tudástár (3)	Oceán, gémeskút, galaxis	
Útvesztő (4)	Labirintus, lép, facsarógép, mókuserék	
Az iskola fogalmához társuló metaforák: Tanítók metaforái alapján		
Forrásfogalmak	Alkategóriák	Elemi metaforák
Gondozó (6)	Gondoskodó (1) Fejlődés, növekedés (5)	Anyatigris Virágoskert, gyökérszet, kert, almafa, fának a gyökere
Készítő, teremtő (6) Haladás, fejlődés (9)	Nyomda, építkezés, színház, cukrászda, gleccser, műhely Vonat (2), busz (4), kerékpár, autó, tengeralattjáró	
Irányt mutató (1) Segítő (5)	Esthajnalcsillag Generátor, időjárás, daru, könyv (2)	
Együttműködő (3)	Láncszem, szimbióta gomba, újszülött	

2. táblázat – Az iskola forrásfogalmai óvodapedagógusok és tanítók metaforái alapján

Két vajdasági és egy erdélyi tanító gondolta úgy, hogy az iskola és az óvoda együtt, összhangban, egységként fogalmazható meg a legpontosabban (2. táblázat). A két intézmény közti szoros együttműködés hiányában nem valósulhat meg egy komplex holisztikus fejlesztés. A szükséges alapelv a koherencia. A két ország nagy hangsúlyt fektetett és fektet a mai napig az intézmények közötti szoros együttműködésre. A tanítók és óvodapedagógusok kooperatív munkája irigylésre méltó, hiszen ennek segítségével egy gyermekközpontú, harmonikus átmenetet tudnak megvalósítani.

Összegzés

Európában számos országban megfogalmazódott az igény gyengéd átmenetet biztosító programok, illetve osztályok létrehozása iránt. Szerbiában és Romániában az iskolaelőkészítő elsősorban a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása érdekében jött létre, azonban egy egységes, felülről irányított programként megvalósítja a harmonikus átmenetet, biztosítja a holisztikus fejlesztést, valamint feloldja a gyermekek közti fejlődésbeli különbségeket. Magyarországon jellemezően iskolaelőkészítő tanfolyamok, foglalkozások és táborok nyújtanak lehetőséget az átmenet megkönnyítésére (Golyán, 2013).

Felhasznált irodalom

2011. évi CXC. törvény. 2011. A nemzeti köznevelésről szóló törvény. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139880.247176 (2017.05.10.)
- Barabási Tünde (2014): Az iskolaelőkészítés újító folyamatai a román közoktatási rendszerben. A tantervi szintű esélyteremtés megítélése. In: Juhász Erika–Kozma Tamás (szerk.): *Oktatáskutatás határon innen és túl*. Belvedere Meridionale, Szeged. 14–38.
- Bedroszián Erzsébet (2005): *Óvodai nevelés*. Okker Rt., Budapest.
- Demény Piroska (2009): *Anyanyelvi nevelés óvodában és elemi osztályokban*. Glória Kiadó, Kolozsvár.
- Fóris-Ferenczi Rita (2008): *A tervezéstől az értékelésig*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- Golyán Szilvia (2013): *A kisgyermekkorú intézményváltás komplex elemzése*. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest. http://www.ppk.elte.hu/file/Golyan_Szilvia_dissz.pdf (2017.10.28.)

- Kamenov Emil (2007): Óvodai *iskolaelőkészítő program – B modell*. Dragon Kiadó, Novi Sad.
- Kisné Bernhardt Renáta és Nagy Annamária (2017): *A harmonikus óvoda-iskola átmenet összehasonlítása*. In: Josip Ivanović (szerk.): A Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar 2017-es tudományos konferenciáinak tanulmánygyűjteménye. Újvidéki Egyetem. Szabadka. 247–261.
- Körmöci Katalin (2001): Tanulási motívumok kialakulása és fejlődésének elősegítése a jelen kor oktatási eredményeinek tükrében. In: Radnainé Szendrei Julianna (szerk.): *Ezredforduló, műveltségkép, kisgyermekkorai nevelés*. Trezor Kiadó, Budapest.
- Labáth Ferencné (2007): Óvoda-iskola átmenet. In: Pattantyus Miklós (szerk.): Óvodai nevelés kompetenciaterület. sulINova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest. 22–39.
- Nemzeti Alaptanterv. 2012. http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf (2017.08.14.)
- Óvodai nevelés országos alapprogramja. 2012. 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157536.233760 (2017.05.10.)
- Ronkoviczné Faragó Eszter és Gergely Katalin (2012): Az óvoda-iskola átmenet pedagógiája. In: Podráczky Judit (szerk.): *Hét aranyalma. Módszertani gyűjtemény óvodapedagógusoknak*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Budapest. 87–99.
- Stark Gabriella (2011): Óvodai tevékenységek módszertana. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- Törvény az iskoláskor előtti oktatásról és nevelésről. (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 18/2010. szám <http://www.mnt.org.rs/dokumentumok/hasznos-tartalom/torvenyek-es-egyeb-jogi-dokumentumok-magyar-nyelven> (2017.04.01.)
- Vámos Ágnes (2001): A metafora felhasználása a pedagógiai fogalmak tartalmának vizsgálatában. *Magyar Pedagógia*, **101**. 1. sz. 85–108.

Abstract

Kindergarten – school harmonious transition in Hungary and in the neighbouring countries

This study is about the practice of three countries according to kindergarten-school transition, since in Vojvodina and Romania children take part in a pre-school program, while in Hungary the holistic improvement is supported by methodology. Qualitative methods are applied, interview (N=18) and metaphor (N=60) researches are used to present how the forementioned program achieves the aims, how it makes the nursery school-school transition easier and how it provides children with holistic improvement for this age group. Regarding to the results gently transition is ensured by the teachers' competence.